

Állatvédelem.

Havi közlemények az állatvédelem és állatgondozás köréből.
(Az „Országos Állatvédő Egyesület” hivatalos közlönye.)

Szerkeszti:	Szerkesztőség és kiadóhivatal:	Kiadja:
Monostori Károly.	Budapest, VII. Nefelejts-utca 14.	Grimm Gusztáv.

Megjelenik minden hó 20-ikán.

Előfizetési ár egy évre 4 korona. Egyesületi tagoknak 2 korona.

Ezen lap közleményeinek utánnyomását nemcsak szívesen megengedjük, hanem fizsfelettel kérjük is.

Kutyák a rendőrség szolgálatában.

Távol állok attól, hogy kutyát dicsérő ének zengésére vetemedjem s nem vagyok szószóelőja annak, hogy emberek üldözésére ebet vegyenek igénybe, de annyira érdekes és az eb sokoldalú használhatóságát annyira jellemző tényről olvasok egy gyűjteményben, hogy arról e helyen megemlékezni indokoltnak tartom.

Már Cuvier, a híres természetbuvár azt mondja, hogy: „A kutya egyike az ember legsudálatosabb, legtökéletesebb és hasznosabb vívmányainak, melyet valaha az állatvilágban elért.”

S valóban azt látjuk, hogy ez az állat az egyetlen, a mely az embert a föld minden zugába követte s a legszegényebb, legnyersebb népeknél is — akár a régibb, akár az újabb idöket tekintjük — ott találjuk az ebet, mint kortársat, mint az ember segítőjét, védőjét, barátját.

Amig az eb, mint az ember személyének, vagyonának védője általános ismeretes, addig kevésbbé ismeretes az a tény, hogy a kutya már az ókorban állami és illetöleg katonai szolgálatokat is tett, a miről Plutarch és Plinius már példákat sorolnak fel, így pl. Agesilaos spártai királyról, ki Mantineánál a háboruban hadi kutyákat használt épugy, mint Kambyzes persa király Egyptomba vonulásánál.

Aeneas (Kr. e. 600 évvel) ebekről beszél, melyeket nyaklánczukba varrt hadi tudósítások továbbítására használtak.

A cimberek és teutonok ebeket hadi célokra szintén használtak, melyeket a küzdö téren a római legiók katonái nem kevésbé respektáltak.

A római hadászati író, Vegetius közli, hogy erödítmények tornyai-ban kutyákat alkalmaztak, melyeknek feladata volt a közeledö ellenséget észrevenni s az örséget éjnek idején felugatni.

Herkulanum omladékaí között egy képet találtak, mely egy pánczéllal vértezett kutyát ábrázol, a mint egy örséget a barbárok ellen védelmez. Evvel megegyezik az a hagyomány, hogy az ókor népei, különösen a gallok, egész falkáit a hadi ebeknek, melyek pánczéllal és tuskés nyakörvvel voltak felfegyverezve, hordtak magukkal.

A középkorban efféle ebeket szekér-várak és táborok őrzésére vettek igénybe. Ebben a korban leghíresebbek voltak a skót véredek, a melyek a futó ellenséget a legrejtettebb helyeken is fellelték. Ezeket az ellenséges lovasság állatainak megtámadására és szétmarcangolására is felhasználták, sőt a vétezett ilyen kutyák hátára égő anyaggal telt fazekat is erősítettek, az ellenséges tábor lángba borításának céljából. Az 1476-iki burgund-schweizi háboruban az utóbbiak hadi ebei az előbbieket csatakutyaikat a szó szoros értelmében szétszaggatták. Az is ösmeretes, hogy Amerika felfedezése után a hadi ebek 2000 renitens indust fojtottak meg, s tudva van, hogy az amerikai déli államokban a rabszolgatartók véredekkel használták a szűkevények felkeresésére, nemkülönben, hogy Anglia Jamaikában a maron négekkel szemben ugyanezt cselekedte.

Ilyenféle „hadi“ czélokra ujabban nem veszik igénybe a kutyát, de még mindig felhasználják, pl. dobhúzásra, lőszer továbbításra, tudósítás-vitelre és az egészségügyi csapatoknál a harcztér sebesültjeinek felkutatására.

Az ebhasználatnak legmodernebb formája kétségtelenül az, a melyet a belgiumi Gent nevű 170.000 lakóssal bíró városban lát az ember. E városban több kutya a rendőrség szolgálatában áll, s oly hasznosnak bizonyult e tekintetben, hogy érdemes az egész dolgot közelebbről is megtekintnünk.

Nevezett város nagyforgalma mindenféle kétes egzisztenciával árasztja el a lakosságot s ezek az egzisztenciák, tekintettel arra, hogy Gent számos csatornával van átszelve s külterületein nagyszámu és nagyterjedelmű kertekben, kunyhókban, búvóhelyekben bővelkedik, kemény munkát adtak a rendőrségnek, nem nagyon feltűnő eredménnyel. A tolvajlások, fosztogatások ugyanis a legerélyesebb emberi beavatkozásra se csökkentek, mert az ezt elkövetők üldözése, fellelése a mondott körülmények folytán rendkívüli nehézségekbe ütközött és kevés sikerre vezetett.

A dolgok ilyen állásában az ottani rendőrség főnöke arra a gondolatra jött, hogy talán lehetséges volna a rendőrségi közegek segélyére a kellő szolgálatra megtanított ebeket igénybe venni. A következmények bizonyítják, hogy ez szerencsés gondolat volt, mert mióta a rendőr-ebek működnek, azóta a jelzett kihágások az előbbieknél egyharmadára csökkentek.

A kutyáknak a rendőrségi szolgálatra való tanítását a legmesszebb menő gondossággal, előírt szabályok szerint végzik, s az eszközök közül az ütés, verés ki van zárva. Az oly kutyát, melyet okszerű, emberséges, türelmes bánásmóddal feladatára kitanítani sikeresnek nem mutatkozik, „polgári“ szolgálatra másnak engedik át.

Sok ügyesség és rátermettség kell ahhoz, hogy valaki az ebet ilyen négylábú rendőrnél kiképezze, mert meg kell tanítani arra, hogy az éjjeli csavargót, betörőt, fosztogatót, tolvajt keresse, üldözze, rejtekhelyén fellelje, megállja addig, míg a rendőr jön, ha kell megragadjja, földre teperje, hatalmában tartsa a nélkül, hogy komolyabb sérülést okozna azon a mordály égető emberen.

A tanítás avval kezdődik, hogy ember nagyságu és alaku bábon, mely egy elzúllott csavargót imitál, gyakorlatokat végeznek a kutyával. Legelőbb is az ember-bábot oly helyzetbe hozzák, a mely helyzetben van egy tolvaj, mikor valahol megvonul, elbuvik. Az okos állat csakhamar felfogja, hogy ime, ez itt egy ellenség, egy valaki, valami, a kit, a mit üldözni, elfogni, hatalmába ejteni a feladat. Az arra termelt eb a tanító idevágó intéseit, uszításait rendszerint csakhamar és híven követi is és betanulja. Már nehezebb azt az eb fejébe verni, hogy harapnia nem

szabad s még nehezebb jól megtanítani arra, hogy egy elsompolygó, vagy elfutó egyént üldözőbe vegyen, reá ugorjon, földre teperjen, el ne engedjen, s pedig mindezt meg kell tanulja, különben rendőr kutyája fel nem „űttetik“.

Ha ezen előgyakorlatok a nem élő bábon kívánatos eredménnyel befejeztettek, következik a gyakorlat élő emberen. Ez az élő „vagabund“ kezdetben rendszerint a tanító mester szokott lenni, a kit a kutya természetesen legjobban kedvel, a kihez legjobban vonzódik. Még így is szájkosár tétetik a tanonc fejére, nehogy hivatalos igyekezetének nagy voltában harapásra vetemedvén, bajt okozzon.

Egy-két hónapi ilyen gyakorlatok után a szájkosár eltávolíttatik a tanítások alatt, s körülbelül 4 hónapi idomítás után kész az eb a szolgálatra.

Imént jelzett „tudománya“ mellett, még a következő képességekkel kell felruházva lenni egy igazán alkalmasnak nyilvánítható rendőr ebnek:

1. a víztől nem szabad félnie, sőt abba készséggel bele kell ugrania, akár egy fuldokló ember kimentése, akár egy gazember üldözése s elfogása céljából;

2. kell, hogy aránylag még magas és meredek falat, kerítést is átugorni tudjon.

Ha most már a „tanulmányait“ ekként abszolvált s képességeit a „szigorlati“ vizsgán behizonyított rendőr-ebjelölt az állományba besoroztatik, (mondjuk, hogy hivatalba iktattatik), kötelessége feladatainak híven, odaadással, legjobb tudása szerint megfelelni, ellenkező esetben hivatalból elcsapatván.

Szolgálatiért a járandóságok természetesen pontosan kiszolgáltattnak. Képezi pedig e járandóságot a közös eb-ólban egy külön, minden tekintetben okszerűen berendezett és felszerelt ketrecz, eleséggel való jó ellátás és egyéb gondozás s végre egy bizonyos egyenruha. Ez

utóbbi áll egy erős bőr nyakörvből, mely szegekkel van kirakva azért, hogy se négy, se két lábu ellenség a rendőr-ebet nyakon ne ragadhassa. Az örvbe egy karika és egy ércztábla van erősítve. Ez utóbbiba az eb születési éve, neve és hovatarozása van bevésve, a karika pedig a vezető láncz felvételére szolgál. Rossz időben egy vízátatlan takaró is a felszereléshez tartozik s „hivatalos működés” közben egy szájkosár, mely az evést, harapást lehetetlenné teszi, az ivásban azonban az állatot nem akadályozza. Erre a szájkosárra, melyet egy rugó készülék segélyével egy szempillantás alatt le lehet venni a fejről, elkerülhetetlenül szükség van, kivált azért, hogy a kötelességéről megfélemedező kutya holmi mérgezett hurkát, valami galád kezekből meg ne ehessen.

Mint a mondottakból észrevehető, a rendőr-ebet két lábu kollegája a jelzett láncznál fogva vezeti s bocsátja szabadon szükség esetén. Reggel 6-tól este 10-ig a kutyák a rendőrség kertjében szabadon járnak-kelnek, játsznak, lustálkodnak. Egészségükre a városi állatorvos ügyel fel, s egy asszony személyében külön gondozójuk van, a ki öltözteti, tisztán tartja, eteti őket. Felszereléseik számára ketreczükkel kapcsolatban szekrény van egy külön lokalitásban, mely egyszersmind az öltöző kamra számukra.

A jelenleg 16 drb. a juhász kutya fajtájába tartozó rendőr-eb szolgálata esti 10 órákor kezdődik. A mint a rendőrségi öreg harang ezt az időt elkongatja, talpon van az egész ebhad s örvendő vakkantásokkal és ugatásokkal ad kifejezést érzelmeinek úgy, mint a jóféle vadász-eb, mikor gazdáját a puskához nyulni látja.

Minden egyes kutyának külön rendőr a társa, s ennek vezetése mellett működik. Először is megállapított rendben körüljárják a várost mindketten, hogy nem akadnak-e valami gyanusra. A rendőr aztán az ebet szabadon bocsátja s az feljár, felkeres, kiszaglal minden zugot, minden rejteket, s ha gyanus alakra, cselekvényre lel, erős ugatással teszi arra figyelmessé a rendőrközeget. E kutyáknál a tévedés a legnagyobb ritkaság: az igaz, gyanutlan embert a kétes, gyanus naplopótól, tolvajtól jól megkülömböztetik s csak az utóbbiakkal bánnak el a „szabályok” szerint.

Szolgálatban van az ily eb reggel 6 óráig, a nélkül, hogy a munkában való kimerülésnek vagy elkedvetlenedésnek legkisebb jelét is mutatná s egész éjjel viznél egyebet nem vesz magához, a mit két lábu társáról bizonyára nem mindég lehetne elmondani.

A segítség, mit ezek az ebek a genti rendőrségnek szolgáltatnak, oly jelentékeny, hogy létszámuk felemelését határozták el, annál inkább, mivel fentartási költségük a haszonhoz képest, a mit hajtának, igen csekély. 1500 frank t. i. az, a mibe a 16 kutya a rendőrségnek évente kerül, a tolvajlások, fosztogatások s egyéb kihágások csökkenése pedig oly nagy, hogy értékben a jelzett összegnek bizonyára tízszeresét is kiteszi.

Nem tudom, de lehetségesnek tartom, hogy a genti rendőrfőnök ezen originális gondolatát máshol is magukéva teszik az érdekeltek s ha igen, újabb bizonyítéka lesz ez annak, hogy az u. n. haszontalan kutyák miatt nem jogosult mindenféle kutyát elitélünk és embertelenséggel illetnünk, mert ime sokoldaluan hasznát lehet venni ennek az állatnak is okkal-móddal s ez nem attól a megvetett kutya-páriától, hanem első sorban tőlünk, az emberektől van függővé téve.

A repülő építőmesterek.

Írta: K. Nagy Sándor.

(Folytatás.)

Közel egymáshoz két fészek állott (két testvér tanyája), az egyik a fa ágán, a másik egy fatönkön. Az egyik úgy volt az ágak közzé rakva, mintha emberi kéz ujjai gyanánt fognák, a másik a fatönkre volt állítva, mint valami kis piczi méhkas. Szépen be voltak boltozva s csak oldalt lehetett látni egy kis bejáró lyukat; az egész a legfinomabb száraz mohából, zuzmóból, nyirfa és más növények gyapjából épült és pedig oly tömötten és mégis puhán, ahogy azt a legügyesebb kalapos sem tudná utánozni.

Mikor ezeket Toll töviről-hegyire megvizsgálta, előkereste jegyzőkönyvét s valamit írt abba s aztán a valódi elismerés hangján szólott:

— Valóban, az Ősapó, vagy hosszufarku Czinége fészke „a legszébb, legmesterségesebb, legkedvesebb és legmelegebb madár-otthonok közé tartozik.“

Az újságtudósító Szarka odasugta a küldöttség egyik hátrább álló tagjához:

— Ő Méltósága ezt a mondatot a Herman Ottó: „A madarak hasznáról és káráról“ című kitűnő könyvből idézte.

— Csitt, te újdondász, bizony még meg találja hallani!

— Sohase félj tőle. A nagyvilági emberek tudják azt, hogy mit kell és mit nem kell meghallani. Aztán meg nemcsak nem hiba az, ha valaki abból a könyvből idéz, hanem ki kellene dobolni s a háztetőkről hirdetni annak minden egyes szavát, olyan szépen és okosan van megírva s valóságos áldás volna reánk madarakra, de még az emberekre is, ha mindenki ismerné.

— De hát hogy lehetne ahoz a könyvhöz jutni?

— Írj egy szép levelet a „Földmivelésügyi miniszteriumhoz,“ meg-lásd, megküldeti neked az a jólelkű Darányi, aki annyi sok mindent tesz a mi javunkra és barátaink: a földmivelők javára. Áldja meg érte a jó-ságos Isten mind a két kezével!

A nagy beszélgetésben alig vették észre, hogy a küldöttséggel együtt ők is egy nagy kerek tölgyfa erdőbe jutottak a legelő szélére, hol egy tölgyfa odujából éppen akkor bujt elő egy Seregély.

— Nini! hát maga itt lakik? — kérdezte Toll.

— Itt biz' én — vernyitotta a Seregély, mert ide közel van a legelő is, meg a víz is, és tetszik tudni, hogy én sok alkalmatlan rovar-tól megszabadítom a legelő állatokat.

— De még sok gyümölcstől is a kertet — jegyezte meg a Szarka.

Meghallotta ezt a Seregély s erélyes hangon felelt vissza:

— Csak te ne csörögj! Azzal bolondítod az embereket, mikor a házukra szállsz, hogy megjövendőlöd a vendég jövetelét, arról jön, a merre a farkadat billegteted s míg arra néznek, a te vizsgaszemed ki-választja a kis csirkét a földön s repülésed közben belevágod a karmo-dat s elviszed magaddal a jövendőmondás tiszteletdíja gyanánt.

Toll ő Méltósága, hogy ne hallja a perlekedést, visszafordult az erdőbe, s mert kerülni akarta a feltűnést, midőn egy régi hidhoz érték, az alatt kívánt keresztül suhanni s a hid fái között odu-formákat látván, megkérdezé:

— Lakik itt valaki?

— Óh! igen — válaszolta a szónok. — Kuvik éjjeli őrnek ez a

tanyája, habár az atyafiai többnyire másféle falvakban, régi nádasházak, istállók és színek szarufái közé huzódnak.

— Hát ez a partszakadéokban levő lyuk micsoda?

— Csóka lakása — világosította fel a szónok — csakhogy néme-lyek közülök odvas fákba, romok lyukjaiba is készítenek maguknak helyet.

Egy fán, mintegy 15 méter magasságban zöld Harkály kopogtatta a fa oldalát.

— Mit csinál az ott? — kérdezte Toll.

— Odvat farag magának, még pedig olyan szűkre szabja az ajta-ját, hogy más nagyobb madár oda be ne mehessen.

— És az ott a másik fán?

— A Fakopáncs. Ez is a fa derekára és oly szűk nyílásra kopog-tatja ki a tanyáját, mint a Harkály komája.

A kis Nyaktekeres ide-oda ugrált egyik fáról a másikra, szorgal-masan vizsgálgatva a fák oldalait.

— Mit keresel? — kérdezte Toll.

— Egy kis odut, a hol felülthessem a tanyámat. Mert olyan jó lelke van ennek a Harkálynak, meg Fakopáncsnak, hogy egy néhány féregért másoknak is készítenek odukat. Én pedig nem vagyok nagyon válogatós, jó nekem, a milyent találok, meghordom puha murvával s készen van az otthonom.

— Ni, ni! az a kis szárnyas társunk milyen ügyesen kúszik felfelé a fán. Ki az? — kérdezte Toll.

— Az a Fakuszó — válaszolt a szónok — hasadékokba, kis odvakba, néha lehámló és elálló fakéreg mögé rakja — még pedig igen finom anyagból — a fészket. Bizonyára most is azután jár.

— Hát ez a faodu miért van sárral betapasztva?

— Ez a Csuszka szokása. Nagy odut választ ki magának, de aztán annyira beépíti és betapasztja sárral, hogy maga is alig tud bebújni a kis lyukon.

— Nézzük meg közelebbről — indítványozta Toll.

Felfelé indult az egész küldöttség a fán, de midőn a fa derekáig jutottak, egyszerre csak a küldöttségi tagok zsebkendőik után kapkodtak, azt orruk alá tartották, mert iszonyatos bűz ömlött ki egy nedves fa odujából. Toll azonban — aki akkor éppen meg levén hülve, gyakran tűsz-kölő állapotban volt — gyanútlanul közeledett a nagy oduhoz s betekin-tett abba. De csakhamar visszakapta a fejet s leugrott a földre és ott megtántorodva támaszkodott egy kis kecskerágó bokorhoz s erősen fogta a gyomrát. A küldöttség tagjai elrémlülve vették körül, azt hívén, hogy meg van mérgezve.

— Hamar — sugta oda a szónok az egyik küldöttségi tagnak — szaladj a Lappantyuért s mondd neki, hogy hozzon rögtön ellenmérget! egy kis tejet, ő ugyanis megszokta fejni a kecskéket és teheneket.

— Hol van a fészke? — kérdezte az indulni akaró küldöttségi tag.

— Ejh! van is annak fészke — válaszolt türelmetlenül a szónok — az erdőben, a pusztta földre tojik s ott költ ki. Siessetek egyik jobbra, másik balra, csak megtaláljátok.

Ezek elszaladtak. Az újságtudósító pedig azt mondta halkan a szomszédjának:

— Ugyan mit láthatott abban a nagy korhadt oduban ő Méltósága, hogy úgy felkavarodott tőle a gyomra? Megyek, megnézem.

Ugy is tett, felsuhant az oduhoz s benézett. Épen akkor repült oda a bubos Banka s taréját felborzalva rákiáltott:

— Mit leskelődöl te be az én házamba?

— Hát ez a te házad? — válaszolt az ujságíró — és az a tojás a korhadt farészeken a te tojásod? No hallod, ennél rondább, piszkosabb fészke nincs egyetlen egy madárnak sem.

Azzal ott hagyta a faképnél s leszállt társaihoz. Toll ez idő alatt magához tért s jegyzőkönyvét elővéve, azt kérdezte:

— Hogy is hívják azt a — ?

— Bubos Bankának — felelt az ujságíró.

Es Toll beírta a nevet a jegyzőkönyvébe s háromszor alá is huzta.

— Ez is várhatja a köztisztaság és fertőtlenítő intézet embereit — sugta az ujságíró — a mellette állónak.

Aztán, mielőtt a Lappantyu elhozta volna a tejet, az egész vizsgálóbizottság tovább ment. És eljutottak a Czinke utczába.

— Miért nevezik ezt Czinke-utcának? — kérdezte Toll.

— Azért — felelt a szónok — mert itt többféle Czinkének van háza, u. m. a szén Czinke, bubos Czinke és kék Czinke háza, ezekben a szűknyílásu faodukban, még pedig finom puhára megrakva. Közülök a szén Czinke néha elhagyott méhes üres köpűjébe is út tanyát.

(Folyt. köv.)

Legnemesebb háziállatunk.

(Különös tekintettel a ló gyötrő szemellenzőkre.)

II.

Hogy a szemzők használata a 17. század első felében még nem lehetett nagyon elterjedt, arról tanubizonyságot tesz a többi közt *Jaques Callot*-nak rézmetszete is. *Jaques Callot*, a híres rajzoló, rézmetsző és festő, ki a 17. század első felében virágzott, „*Les misères et les malheurs de la guerre*” czimmel réztáblákra 18 képet varázsolt, melyek háborus jeleneteket ábrázolnak és legkitünőbb mesterműveihez tartoznak. E háborus képek egyike alatt e verset olvassuk:

„Icy, par un effort sacrilège et barbare
Ces Démones enragés et d'une humeur avare
Tillent et brulent tout, abattent les autels;
Se mocquent du respect qu'on doit aux immortels,
Et tirent des saints lieux les vierges désoilées,
Qu'ils osent enlever pour estrer violées.”

E vers szerint az illető kép azt szemlélteti, amint a templom lángol s katonák egy templomot és apáczakolostort kirabolnak. Látni, amint a templom lángban áll, amelyből a katonák egyike keresztet, másika kelyhet, egy harmadik egy misekönyvet, egy negyedik misemondóruhát stb. visz el. Zsákmányolás, rablás, fosztogatás mindenfelé! Különösen egy teherkocsi vonja magára figyelmünket, mely annyira meg van rakva mindenféle rablott idegen jószággal, hogy a szekérbe fogott négy lónak lesz mit huznia. E lovak nem viselnek szemzőket. A 17. század első felében tehát még nem lehetett általánosan elterjedve az a hiedelem, hogy teherkocsiba fogott lónak szemzőre van szüksége. Egy másik, utonálló katonákat szemléltető, rézmetszete alatt e verssorok állnak:

„A l'escart des forests, et des lieux solitaires,
Bien loinge de l'exercice et des soins militaires

Ces infames voleurs vivent en assassins
Et leur bras tout sanglant ne se plaist qu'aux lareins,
Tant ils sont possédés d'un cruelle ennuie
D'oter aux voyageurs et les biens et la vie.*

A rézmetszet közepén egy négyfogatu kocsit látunk, melyben utasok ülnek. E kocsit jobbról-balról fegyveres katonák támadják meg, hogy a bennülőket megöljék és kifoszszák. A kocsis már a földön hever; a bakon egy rabló áll, aki a bennülőket kivont törrel fenyegeti. Minket az utazókocsiba fogott 4 ló különösen még azért is érdekel, mert nem viselnek szemzőket, jeléül annak, hogy a 17. század első felében nemcsak (mint az előbbi képen láttuk) teherkocsiba, hanem még utazókocsiba fogott lovaknak sem kellett szemzőt viselniök.

A hires angol festő, rajzoló és rézmetsző, *William Hogarth*, ki 1697-ben született és 1764-ben halt meg, szintén szolgáltatta művei némelyikében egy-egy érdekes adatot. Van neki a többi közt négy egymással tárgyilag összefüggő rézmetszete, melyek e címet viselik: „*The four stages of cruelty*” („A kegyetlenség négy foka”), s melyekben az angol alsóbb néposztályoknál akkortájt divatozott állatkinzásokat állítja pellengére a művész azon reményben, hogy e művészi alkotásai nevelő és szívnemesítő hatással lesznek az angol népre, és e reménye későbbben — az érélyes angol állatvédelmi intézkedések következtében — be is teljesedett. E rézmetszetenek másodikán egy bérkocsist látunk az előtérben, amint a kocsiba fogott lovát, mely elesett és lábát törte, az ostornyéllel üti. E bérkocsi-lónak félköralakú, nem szögletes, szemzője van, mely azonban oly távol áll szemétől, hogy ezt nem fűdi el, hanem egészen szabadon hagyja. A mult század közepe táján tehát voltak már Angolországban bérkocsik, melyeknek lovai szemzőt viselének. Ugyane rézmetszeten sörös hordókkal megrakott szekeret húzó izmos lovakat is láthatni, melyeknek ninesenek szemzőik. A mult század közepe táján tehát még nem volt általános az az otromba nézet, hogy a teherkocsikba fogott lovaknak szemzőt kell viselniök.

Hogy különben még a mult század második felének az elején sem tartották még fejedelmi hintókba fogott lovaknál sem okvetlenül szükségesnek, hogy szemzőket viseljenek, az *Hogarth* ama négy rézmetszeteinek egyikéből is kiviláglik, melyek 1755-ben e címmel jelentek meg: „*Four prints of an election*.” Az illető rézmetszet egy fejedelmi hintót is láttat, melynek lovai szintén nem viselnek szemzőt.

De hát mikor kezdődött a szemző divatossá lenni? Az eddigiek szerint csakis a mult században történhetett ez, még pedig a rocokokorszak vége felé. Amint e korszakban divattá lett tulterhelni, megrakni a ruhákat mindenféle rojtokkal, bojtokkal, czafrangokkal, csimbókkal és paszománttal: úgy az is legkönnyebben eshetett meg e korban, hogy a lovakat is tulterhelték mindenféle díszszel, mely disz közé a szemzők is tartoztak.

Hogy a szemző voltaképen csak dísz akart lenni, annak tudata lassanként feledésnek indult, s minthogy mégis csak kellett valamely okát adni a szemzők használatának, az a vélemény kezdett mindinkább elterjedni, hogy a szemzők rendeltetése az, hogy a lovak megbokrosodását megakadályozzák. E vélemény most is az uralkodó; de vannak ettől némileg eltérő nézetek is; amint az például a különféle nyelvű szótárakból is kír.

A „*Nóvo Dizionario scolastico della lingua italiana* Compilato da *Petrocchi*. Milano. 1895” a szemző-nek megfelelő „*parocchi*” szót így értelmezi: „*Parte del finimento dei cavalli e sim. messo di qua*

e di là dagli occhi perchè non prendomo ombra.“ vagyis „A szemző a lovak s hasonló kantárának az a része, mely innen és túl alkalmaztatik szemekre, hogy meg ne bokrosodjanak.“

A „*Dictionary of the english and german languages by Friedrich Köhler*“ a szemzőt így magyarázza angolul: „*Lunette for vicious horses,*“ azaz „szemző durczós, bokros lovak számára.“ Lám, míg az olasz szótár szerint a szemzőnek általában az a rendeltetése, hogy a lovak megbokrosodását megakadályozza, addig az angol szótár szerint a szemző csak ijedős, bokros lovak számára való. Érdekesek a német szótárak magyarázatai is. Dr. Theodor Heinsiusnak 1830-ban megjelent „*Vollständiges Wörterbuch der deutschen Sprache*“ czimű német szótára „*Scheuleder*“ alatt így szól: „*Das Scheuleder, Stücke steifen Leders, welche an dem Riemenwerke zu den Seiten der Augen scheuer Pferde wie Klappen befestigt sind, damit solche Pferde nicht zur Seite sehen können und nicht sehen werden.*“ Azaz: „A szemzők merev bőrdarabok, melyek a kantárszíjon ijedős lovak mindkét szemére illesztvék, hogy ily (t. i. ijedős) lovak oldalvást ne láthassanak és meg ne bokrosodhassanak.“ Dr. Kaltschmidt Jakabnak „*Vollständiges stamm- und sinnverwandtschaftliches Gesamt-Wörterbuch der deutschen Sprache*“ czimű szótára „*Scheuklappe*“ alatt a szemzőt így magyarázza: „*Augendeckel scheuer Pferde,*“ vagyis: „ijedős, bokros lovak szemfedője.“ Míg ez idézett két német szótár szerint a szemző csak ijedős lovaknak való, addig Dr. Sanders Dániel „*Handwörterbuch der deutschen Sprache*“ czimű német szótára így szól: „*Scheuleder, Blendleder, seitlich an den Augen der Pferde um ihr Scheuwerden zu verhüten,*“ vagyis: „A szemző a fölösleges fényt kizáró bőr, oldalvást a lovak szeméin, hogy megbokrosodásukat megakadályozzák.“ Sanders szótárának magyarázata az idézett olasz szótár magyarázatával egyez, míg a másik két német szótár magyarázata az angol szótárával azonos.

Adeling János Kristófnak „*Gramatisch-Kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart*“ czimű szótárában az áll: „*Das Scheuleder. Lederne Klappen, an den Zäumen der Kutsch- und Zugpferde in der Gegend der Augen, damit sie nicht auf die Seite sehen und scheu werden können,*“ tehát „a szemzők a hintós és tehervonólovak kantárában vannak a szemek táján, hogy oldalvást ne láthassanak és meg ne bokrosodhassanak.“ A magyar szótárak magyarázata egészen elüt az eddigi kétféle magyarázattól. „A magyar nyelv szótára,“ melyet a magyar tud. Akadémia megbízásából két akadémikus, t. i. Czuczor Gergely és Fogarasi János készített, a szemzőt így értelmezi: „A beteg szemek fölé alkalmazott fél-karomás ernyő, mely azokat a világosság sugarainak közvetlen s bántó hatása ellen védi. II. Hasonló készülék a lókantáron, a szemek két oldalán.“ A magyar nyelv teljes szótára Ballagi Móról a szemzőt rövidebben ugyan, de szintén úgy magyarázza, mondván: „Szemellenző a. m. szemernyő a fény sugarainak bántó hatása ellen, különösen ily készülék a lókantáron a szemek két oldalán.“

Háromféle, ime, a szemzők magyarázata: vannak, kik azt vélik, hogy a szemző csak ijedős, csak bokros lovak számára van; vannak, kik azt gondolják, hogy a szemző általán a lovak számára készül, hogy meg ne ijedjenek, meg ne bokrosodjanak; és harmadszor vannak, kik azt hiszik, hogy a szemző arra való, hogy a lovak szemét a világosság sugarainak közvetlen és bántó hatása ellen védje. Sokféle a kocsisok véleménye is a szemzők rendeltetését illetőleg. A budapesti tűzoltók egyik kocsisa azon kérdésemre, hogy miért viselnek a lovak nálók szemzőt, azt

adta válaszul, hogy a nap miatt. Hogy miért árt a nap a kocsilónak s miért nem árt a szemzöt nem viselő paripának, azt kíváncsiak volnánk megtudni.

Egyébiránt, mellékesen megjegyezve, a budapesti tűzoltók lovai akkor is viselnek szemzöt, amikor nem süt a nap, ködös időben, sőt éjszaka is! A budapesti mentőegyesületnek egyik kocsisa ugyanazon kérdésemre azt felelte, hogy az ijedős lovak végett van az a szemzö. Ama kérdésemre, hogy hát a nem ijedős lovak is miért viselnek nálok szemzöt, azt válaszolta, hogy minden ló kivétel nélkül, ha oly szelid is, mint a bárány, visel szemzöt, minthogy ez a szerszámmal már úgy együtt jár. Egy comfortable-kocsis azt mondta, hogy a szemzö arra való, hogy a ló hátra ne nézzen. Egy második azt felelte, hogy a ló se hátra, se oldalra ne tekinthessen, hanem mindig csak előre nézzen. Egy harmadik úgy vélekedett, hogy a szemzöne a lovat a nap és szél ellen kell védenie. Hogy állítását igazolja, kalapjának karimájára mutatott, mely szintén úgy védi a nap és szél ellen az embert, mint a lovat a szemzö. Hogy az okoskodás sántikál, azt talán fölösleges is különösen hangsúlyozni. Hiszen a szemzö elöl egészen nyílt levén, a nap bátran süthet a ló szemébe s a szél javában fújhat beléje. Egy negyedik azzal okolta meg a szemzök használatát, hogy az ostorral ki ne üsse a lónak a szemét. E kocsis persze, mint sajnos, sok más durvalelkű kocsis, a lónak a fejét szokta ütni! Egy ötödik azért mondta szükségesnek a szemzöt, hogy a ló meg ne ijedjen és hogy nyáron, tévé hozzá, a ló szemét a meleg ellen védje! Ama kérdésemre, hogy mi van a szemzön belül, azt felelte, hogy pléh. Hogy a pléh, midőn nyáron a nap hevétől forróvá lesz, hogyan védheti a ló szemét a meleg ellen, az megfoghatatlan. Egy fiakkeres azt felelte, hogy a szemzö arra való, hogy a ló meg ne lássa, mikor ő az ostorhoz nyúl, mert ha azt észrevenné, akkor ágaskodnék és félreugranék. E nyilatkozat is elárulja azt a tényt, hogy sok kocsisnak már a vérében van az ostorozás. Miért verni oly lovat, mely oly tüzes, hogy az ostornak pusztá látására is már fölindul? Nem elég-e az olyat pusztá szóval vagy kézintéssel nógatni, ha gyorsabb menés kívánatos? Valóban aligha történik az életben valamivel gyakoribb visszaélés, mint az ostorral, úgy, hogy épen nem csodálkozhatunk azon, hogy napjainkban azon óhajnak is adatott kifejezés, vajha az ostor, mely annyi brutalitásra, vérlázító kegyetlenkedésre szolgáltat alkalmat, teljesen kiküszöböltetnék. Egy úri-kocsis szerint a szemzö arra való, hogy a ló szemét minden ellen védje. Egy teherszállító-kocsist is megkérdeztem aziránt, hogy miért gondolja szükségesnek a szemzöt. Ő azt válaszolta, hogy a szemzö azért van, hogy a por és szemét a ló szemébe ne mehessen; sőt ellenkezőleg, minthogy a szemzö a port s a szemetet még föl is fogja, hát csak úgy telik meg igazán a lónak szeme porral és szeméttel.

Amint láttuk, a kocsisok magyarázata is sokféle; majdnem annyiféle, ahány a kocsis!

Nem gyanus-e az olyan szerszám, melyről még azt sem tudják biztosan és határozottan az emberek, hogy voltaképen mire való? Nem megbökkentő-e az, amikor látnunk kell, hogy az illetők még a szemzök célját, rendeltetését illetőleg sem egyeznek meg egymással! E meg nem egyezés égbekiáltó bizonyysága annak, hogy a lótulajdonosok meggondolatlanul, megfontolás nélkül, pusztá szokásból és utánzási viselkedésgéből illesztik a ló szemére a szemzöt, akár ijedős az illető ló, akár nem, s akár hintóba, akár teherkocsiba van az fogva.

Vajon észszerű eljárás-e ez? Már pedig az embernek, aki Cicero szerint „*est animal plenum rationis*,” vagyis „*észszel teljes állat*,” mindent amit tesz, *észszerűen* kellene tennie.

Hogy mennyire nem tudják az illetők, hogy mit cselekszenek, midőn szemzöt bigyesztenek lovuk szemére, arról rögtön meggyőződhetünk, ha csak egy futó pillantást vetünk is ama kocsikra és szekerekre, melyek valamely nagy forgalmu város nyilvános terein állanak vagy rajta keresztül haladnak. Mily félszegen vannak ama kocsikba és szekerekbe fogott lovak szemeire azok a szemzők illesztve! Vannak e szemzők közt olyanok, melyek a ló szemei fölött lötyögnek s ezeket, mikor a ló sebesebben jár, kemény széleikkel megütik, úgy, hogy nem csoda, ha ily ló idő előtt megvakul. Vannak szemzők, melyek a ló szemei alatt foglalnak helyet, úgy, hogy a ló folytonosan fölfelé kénytelen pislogni; vannak óriási szemzők, melyek a lónak szemét egészen elfödik, úgy, hogy a szegény pára alig lát; vannak viszont csak tallér-nagyságúak, melyek úgy fityegnek, hogy a lónak a szemét csak folytonosan bosszantják anélkül, hogy a lovat az oldalas nézésben a legkevésbé is akadályoznák. Láttam oly lovat is, melynek jobb szemén a szemző egészen rajta feküdt, úgy, hogy a szegény állat e szemével semmit sem láthatott, míg ellenben bal szemétől oly távol állott a szemző, hogy a lónak e szemét az oldalas nézésben sem gátolta meg.

E mindennapi tapasztalatok után ugyan nehéz volna kitalálni, hogy mi ama lógó bőrdarabnak a rendeltetése, a célja.

Vannak, akik, hogy ama fityegő bőrdaraboknak legalább némileg elfogadható okát adhassák, azt mondják, hogy a szemzők arra valók, hogy a ló meg ne bokrosodjék, hogy el ne ragadj a kocsist.

A tények megczáfolják azokat, kik így szólnak. Vagy talán nem majdnem kivétel nélkül épen olyan lovak ragadják el a kocsist vagy hintót, melyek szemzöt viselnek?

Teherkocsikba fogott lovak, igaz, hogy nem szokták elragadni a kocsit, de nem ám azért nem ragadják el, mert szemzöt viselnek, hanem azért, mert teherrel jól megrakott szekerőket elragadni egyáltalában nem bírják.

Ha a szemző nem volna pusztán oktalan divat, hanem ha csakugyan a lovak megvadulásának meggátolása volna a szemzőnek a célja: akkor a teherkocsik tulajdonosai ugyan mivel okolják meg azt, hogy szemzöt aggatnak lovaik fejére? — Vagy talán ők is attól tartanak, hogy szemző nélkül el találnák ragadni a teherrel megrakott szekeret, melyet megindítani és húzni is csak nagy nehezen bírnak?

Valamennyi szakértő s egyáltalában az olyan, kinek alkalmá volt a lovakkal sokat foglalkozni és természetüket kiismerni, egyetért abban, hogy mesebeszéd az, ha valaki azt állítja, hogy a szemző a lovak megvadulását meggátolja.

Ellenkezőleg a szemző a megbokrosodást, a megvadulást gyakran még elő is idézi. S ez igen természetes!

Míg ugyanis szemzöt nem viselő ló, minthogy mindazt, a mi körülötte történik, tisztán láthatja, nyugodt marad s nem ijed meg egy könnyen valamitől, addig a szemzővel felszerelt ló, minthogy azt, a mi környezetében történik, vagy épen nem, vagy csak félig-meddig láthatja, minden hirtelen támadt neszre, zűre, zajra, melyet éleshallású fülével azonnal észrevesz, de a melynek okozóját a szemző miatt nem láthatja, megijed és zavarba jő, a minek következtében azután könnyen megtörténhetik, kiváltképen ha az ijedelem és megzavarodás nagyobb fokú, hogy megvadul és elragadja a kocsit. A lovat idegessé és ennél fogva dacossá és vadindulatúvá sok szemző azzal is teszi, hogy rosszul, hanyagul, lazán levén a ló fejére téve, folytonosan inog-binog. E szüntelen rezgésnek természetesen a ló szem- és agyidegeire a legnagyobb mértékben izgatólag kell hatnia.

Hogy a ló szabad mozgását gátló és működését megnehezítő szemző valóságos kinzó eszköz, mely vajmi gyakran nemcsak a lovak megvadulásának, hanem minthogy a ló nézésének természetes, t. i. inkább oldalas, mint egyenes irányát mesterségesen és erőszakosan megváltoztatja, még megvakulásának is az oka: erre nézve nincs a szakértők közt véleménykülömbiség. Az állatorvosi főiskolánk egyik tanára, *Monostori Károly*, ama magyarul és németül is nyomtatásban megjelent fölolvasásában, melyben legerősebben tiltakozik a szemzőnek használata ellen, nyíltan *szemölőnek* nevezi a szemzőt.

Elképzelhetni, hogy mily kínos állapotban van a szemzőt viselő ló, midőn jobbra-balra tekintenie nem lehet, hanem mindig csak előre kénytelen egy nyitva maradt kisebb-nagyobb résen keresztül pillantani, illetőleg bandsalítani, s e természetellenes erőlködés következtében a szemizmok lassanként mindinkább elgyöngülnek s velők együtt a szem maga is. A szemzőt viselő lónak a gyötrelme éjnek idején még növekszik. Ekkor ugyanis a szemzőn kívül a hiányosan megvilágított kocsiutakon a világosságnak és árnyéknak folytonos váltakozása is kápráztatja és zavarja a ló szemét.

Hányszor történik meg az is, hogy a szemző, melynek legalább 45 foknyi távolságban kellene lennie a ló szemétől, a lónak szemét érinti s ennél fogva szüntelenül hozzá dörgölődik, a minek azután szemgyuladás a következménye.

Nehéz megmondani, hogy a szemző nyáron vagy pedig télen nagyobb kinzó-eszköz-e? A szemzők drót helyett rendszerint pléhvel levén kitömve, a ló szemének kárára, romlására télen jéghidegek, nyáron pedig forrók.

A szem és szemző közti tért télen a hó, nyáron pedig a por és szemét tölti be, mely a szemhártyákat nem ritkán a gyulladás fokáig izgatja föl, úgy, hogy nincs mit csodálkozni azon, hogy például Budapesten a szemzőt viselő lovak között — *Monostori* tanubizonyossága szerint — minden ötödik-hatodik ló vak. Hogy a magyar lótenyésztés és lóállomány híres voltának daczára Budapesten oly rendkívül nagy a vak lovak száma: az jobbadán a szemzők szomorú következménye, mert hiszen a vak lovak legeslegnagyobb számát nem szemzőt nem viselő paripák, hanem szemzőt viselő kocsis lovak szolgáltatják. A ló természetének és szemalkatának hiányos ismeretén alapuló szemző a lovat gyámoltalanná, ügyetlenné és félték járásúvá teszi, úgy, hogy a szemzőt viselő ló könnyen el-elbotlik, a mit a kocsis rendszerint kemény ostorcsapásokkal torol meg, hogy az elbotlott ló máskor jobban vigyázzon, mintha bizony a szemzők által félvakká tett ló épen oly ügyesen mozoghatna és épen oly biztosan kanyarodhatnék jobbra-balra, mint az olyan ló, melynek látását szemző meg nem nehezíti, nem gátolja, nem korlátozza!

A szemző a lovakkal való durva, kegyetlen bánásmódnak is egyik fő-főoka. A szemzőt viselő lovak nem levén ugyanis ama helyzetben, hogy a kocsisnak akaratát egy adott jelre azonnal teljesítsék, minthogy az adott jelt a szemzők miatt észre nem vehetik, a kocsisnak minduntalan az ostorhoz kell folyamodnia s még a legkisebb jeleket, intéseket és nógatásokat is, melyeket természetes, rendes körülmények között, ha ugyanis a szemző a lovat a látásban nem korlátozná, egy ujjintéssel, egy kézmozdulattal adhatna, mindjárt fenytetés alakjában az ostorral kell megadnia; pedig a mindennapi tapasztalat igazolja azt, hogy ha a lovak az ostort csak láthatják, vagyis hogy ha a kocsis nekik az ostort fenyegetőleg csak mutogatja, az épen annyi szokott lenni, mint ha az ostort

velők érezteti is. Hogy pedig a szemzők miatt szükségessé váló gyakori ostromlás a szegény lovat csak idegessé teszi és kedvét szegi, úgy, hogy nem jár többé azzal a veleszületett jóindulattal, az is, sajnos, elvitáztatlan dolog.

Az ok megszűntével megszűnik tudvalevőleg az okozat is. „*Cessante causa cessat effectus.*” Ha tehát a lovak a szemzőtől megszabadulnának, akkor megszűnnének a szemző okozta bajok is. De vajjon mi történik? A helyett, hogy eltávolítanák már végre valahára azokat az idegizgató, szemrontó, ijedelmet okozó, megbokrosodást előidéző, megvadulást előmozdító szemzőket: még azzal tetézik a szegény ló szenvedéseit és gyötrelmeit, hogy a szemző okozta bajokat kemény ostonnal és oly ravaszul kiesztelt zabolával iparkodnak orvosolni, mely, ha a kocsis meg-rántja, a ló nyelvének iszonyu fájdalmat okoz.

Igy vonja a lovaknak szemzőkkel való kínzása a lókinzások egész láncozatát maga után!

A mondottak után bizonyosan minden elfogulatlan ember természetes, egész rendén levőnek fogja találni azt, hogy a legujabb időben már többször szólaltak föl a lovak szemzői ellen. Hadd említsek itt közülök néhányat névleg is. *Huch*, porosz királyi főlóorvos *Breslau*-ban, így nyilatkozik a többi között: „*A mi a szemzőket illeti, valóban megfoghatatlan dolog az, hogy valaki azt hiheti, hogy a lovak megbokrosodását megakadályozza.*” E bevezető szavak után szakszerűen szól a szemzők kérdéséhez és arra a következtetésre jut, hogy az állatkinzó dívat ellen mindenképen sikra kell szállani. Egy másik szakértő, *Sternberg Lüttschena* báró, azzal kezdi cikkét, hogy hangsúlyozza, hogy az ember szívósan szokott ragaszkodni mindenhez, a mi szokás, a mi dívat, s hogy gyakran még olyast is követ, minek észszerűségéről maga is meg van győződve, követi pedig csakis azért, mert a dívat kívánja. „*Ily esztelen, egészen céltalan, de mégis mindenütt tiszteletben tartott dívat,*” jegyzi meg erre folytatólag, „*a szemzők alkalmazása a lovaknál.*” Azután elmondja, hogy a szemző nemcsak mint kinző-eszköz, hanem még aesthetikai, széptani szempontból tekintve is elve-tendő. „*Vagy talán szépítésnek mondjuk-e azt,*” kérdi folytatólag, — *ha legnemesebb állatunknak éppen az a része, melyben az erély tüze ég, melyből jölett, élet- és munkakedv sugárzik ki, eltakartatik és a természettől oly remekül alkotott eleven, beszélő szem helyett holt bórdarabot kell szemlélnünk, mely a lovat vakítja?* Midőn a lónak ama természetes jogát, hogy t. i. szemeit szabadon használhassa, korlátozzuk, csorbítjuk, a lovat holt géppé aljasítjuk le.” Vajmi talpraesetten jegyzi meg a többi közt azt is, hogy azt a kedélyes viszonyt, mely a ló és kormányosa közt annyira ki szokott fejlődni, hogy a ló az ő kormányosának minden intését, minden szavát, minden jeladását megtanulja érteni, a szemző megzavarja, megnehezíti, sőt majdnem lehetetlenné teszi. A cikk végén kiemeli, hogy a szemző a lovaknál három oknál fogva, t. i. 1-ször céltalan, 2-ször káros és 3-szor állatkinzó tulajdonságainál fogva mellőzendő.

A szemzők kérdéséhez talpraesetten szolt az „*Orsz. Állatvédő Egyesület*” tiszteletbeli elnöke, *Werther Alvin* is, ki éles megfigyelő tehetségéről tanuságot tevő cikkében azokat, kik a szemzők megtartása mellett azzal kardoskodnak, hogy a szemzőhöz szokott lovak elejénte nem jól éreznek magokat, ha a szemzőtől megfosztatnának, szellemesen arra figyelmezteti, hogy „*a sötét börtönből kiszabadultat is vakítja elejénte a napvilág, a mi azonban még nem bizonyítéka annak, hogy a börtön sötétsége üdvösebb a szabadság napjánál.*”

A mi engem illet, én meg vagyok arról győződve, hogy azok a comfortable- és fiákerlovak, ha a szemzőtől megszabadítanak azokat, még kezdetben sem mutatnának nagyobb szerű izgalmat, minthogy nem mutatnak izgatottságot a naponkénti etetéskor sem, pedig ekkor sincs rajtok a szemző. Mily csendesesen, nyugodtan, izgalom nélkül esznek és isznak, jelül annak, hogy a szemzők hiányát ugyszólván nem is érzik.

Werther az említett czikk végén mint furcsaságot említi meg azt, hogy egy ló tulajdonos, a kit ő szemzők mellőzésére iparkodott rábeszélni, végre teljesen meg volt ugyan győződve a szemzők károosságáról, de még sem mutatkozott hajlandónak az ellenzők eltávolítására, még pedig szépségi, aesthetikai szempontból. „*Es az ur,*“ jegyzi meg erre Werther jogosult gúnnyal, „*annak idején szorgalmasan látogatta az aesthetikai előadásokat és buzgó műkedvelő!*“ „*Lederfetzen schöner als das herrliche freie Pferdauge!*“ Így kiált fel Werther méltán megbotránkozva az illető urnak természetellenes, fonák izlésén. Vannak oly furcsa emberek is, kik a szemzőt „*előkelő*“-nek, „*nobel*“-nek tartják! A mit a szemét- és ganéjkocsiba fogott lovak is viselnek, hogyan lehet az „*előkelő*“, hogyan lehet az „*nobel*?!?”

A berlini állatvédő-egyesület azon kéréssel fordulván a közönséghez, hogy támogassa őt a szemzők megszüntetését czélzó törekvésében, még pedig olyképen is, hogy csakis oly bérkocsikat használjon, melyeknek lovai nem viselik azt a kinzó szerszámot: nagy számmal kapott helyeslő nyilatkozatokat, még pedig kocsisoktól is, sőt — mi főleg figyelemre méltó, mert nagyon sokat nyom a latban, — még oly mesterembertől, t. i. nyergestől is, kinek anyagi érdeke épen ellenkezőleg a neki pénzt jövedelmező szemzők megtartása mellett szól. Seeger Lipót — ez ugyanis az illető nyerges mesternek a neve — azt írta a berlini állatvédő egyesület fölszólítására válaszképen, hogy ő csak akkor varja azt a kinzó szerszámot a kantárra, ha a „*Kundschaft*“, a vevő ezt határozottan követeli és ha erről a vevőt lebeszélni nem lehet. E nyilatkozat a legfontosabbak egyike! Ha ezen — nyerges létére — anyagilag legérdekeltbb fél is elvetendőnek tartja a szemzőt, akkor már csakugyan nagyon haszontalan, minden tekintetben hitvány szerszámnak kell annak lennie.

(Folyt. köv.)

Thenrenk Árpád.

Szigorubb eljárást az állatkinzókkal szemben!

Még a leghatalmasabb állatvédő egyesületekkel bíró külföldi nagy városokban is, ahol külön az állatvédelem czéljait szolgáló felügyelők és ellenőrök vannak alkalmazva, csak a közigazgatási rendőrség segélyével képesek az állatkinzókkal szemben eljárni; nem csoda hát, ha Budapesten, ahol az állatvédő-egyesület csak egytellen rendes felügyelő fölött rendelkezik, a rendőrség nélkül ugyszólván semmit se lehet tenni a naponta megismétlődő állatkinzások ellen.

Akinek alkalma van a dolgokba bele pillantani, kell, hogy elismeréssel emlékezzék meg a rendőrségnek az állatvédelem terén kifejtett buzgalmáról s nem lehet emellett tagadnia, hogy maga az állatvédő-egyesület is embereivel mindig résen van addig a határig, ameddig eszközeitől telik. S daczára ennek, bár a régmúlt idők minden mértéket meghaladó lókinzásait ma már nem

látjuk, mégis oly sajnálatosan gyakori és oly nagy mértékben szégyenletes még most is Budapesten az állatállomány jelentékeny részének nyomorgatása, hogy ideje volna már e tekintetben oly elhatározó lépést tenni, a mely szép fővárosunkról ezt a szégyenfoltot lemosni alkalmas.

Helyhatósági jó rendeletekben nincsen hiány. sőt annyi ilyen rendelet van, hogy ha azt mind végrehajtanák, Budapest volna a minta az állatvédelem terén.

Csak egyetlen egy ily rendeletet idézek ez alkalommal, s előre is megjegyzem, hogy ezen egyetlen rendeletnek pontos végrehajtása már, azt hiszem, lényeges javulást idézne fel a szóban forgó dologban. A rendelet a következő:

35251. szám.

fk. I. 95.

Budapest székes-főváros tekintetes tanácsának folyó hó 7-én 7627. szám alatt kelt átirata szerint, daczára Magyarország lótenyésztése és lóállománya híres voltának, Budapesten rendkívül nagy a vak, agyonhajtott és vágóhidra szánt lovak száma, s a székes-fővárosban a gazdagok fogatain kívül mást, mint szánalmas, elkényszeredett és halálra hajtott lovakat csak ritkán láthatni. Legutóbb az országos magyar gazdasági egyesületben is szóvá tetetett a székes-főváros lóállományának átlagos silány volta s különösen kifogásoltattak az éjjel használt bérkocsis lovak, valamint az egyes magánvállalatok, különösen a téglá-, kő-hordó kocsik lóállományának silánysága, úgyszintén az az embertelen bánásmód is, melylyel a kocsisok kiéhezett beteg állataikat agyonkinozzák

Ezek az úgy közgazdasági, mint humanisztikus és közegészségi szempontokból is elítélendő állapotokon nemcsak a magyar lótenyésztés reputációja, hanem a közelgő ezredéves ünnepélyek színvonalának emelése érdekében is minden eszközzel és mielőbb segíteni kell, hogy a jövő évben rendezendő kiállításra Európa minden országából ide özlő idegenek ezrei előtt a székes-főváros még lóállománya tekintetében is kedvező képet mutasson.

A vázolt viszasságok orvoslása csakis az esetben várható, ha az azok megszüntetése céljából hozott hatósági szabályzatok szigoruan betartatnak, miért a székes-fővárosi tanács fenthivatkozott átiratában megkereste ezen hivatalt, hogy a fentebb említett elszomorító állapotok szanálása céljából a ló-ellenőrző szemlék és a lovak minőségére vonatkozó hatósági szabályzatok betartását szigoruan ellenőrizze, s netán felmerülő visszaélések, állatkinzások eseteiben az illetők ellen saját hatáskörében a legnagyobb szigorral járjon el.

Ezen tanácsi átirat tudomásul szolgálván, annak foganatosítása érdekében következőleg intézkedem:

1. A vonó állatok ellenőrzése és az e körül tapasztalt visszaélések feljelentése első sorban ezentúl is a rendőrök közvetlen feladata marad, mert különösen ők azok, kik utcákon és tereken állomásozván, a közlekedést sikerrel ellenőrizhetik, miért is felhívom a rendőrfőparancsnokságot, hogy a rendőröket és ellenőröket a szabályrendeletek ebbeli határozmányaira alaposan oktassa be, és őket megfelelő utasítással lássa el.

Amennyiben a rendőr ellenőrzése alkalmával vagy állomásán, vagy bármikor észreveszi, hogy oly állat használtatik igavonásra, a melyen sántaság, undort gerjesztő betegség, nyitott seb látható, vagy az állat

elcsigázott, úgy, hogy igavonásra nem alkalmas, úgy a jármű tulajdonosát az illetékes kerületi kapitányságnak azonnal jelentsek fel, a mely jelentésbe a kocsis neve és a kifogásolt ló pontos leírása befoglalandó. A kerületi kapitányság az ily feljelentéseket, nehogy a kihágási eljárás megállapítása a késedelmes eljárás által megnehezíttessék vagy épen lehetetlenné tétessék, soron kívül tárgyalás alá venni és a rendőrségi állatorvos szakvéleményét azonnal kikérdezni tartozik. Hasonló eljárás követendő a magánfelek részéről történt feljelentésekkel szemben is.

Egyébként pedig az egész főváros területén a kocsik vonására használt állatok rendszeres vizsgálatának eszközzése céljából ezennel elrendelem, hogy a közlekedésben levő állatok hetenként háromszor a közigazgatási osztály vezetője által meghatározott napon, felváltva más és más kerületekben szakértőleg megvizsgáltassanak, melynek foganatosítására a rendőri állatorvos és egy közigazgatási ellenőr és egy rendőrközegek kíséretében küldendő ki, miért is utasítatik az állatorvos, hogy kirendelés végett a közigazgatási osztály vezetőjénél jelentkezék.

Az ily ellenőrzések alkalmával, ha a bérkocsi elé fogott ló forgalmon kívül helyeztetik, egyuttal a kocsis szolgálatot teljesítő egyéntől a hajtási jogosítvány is bevonandó, és a jogosítvány a közigazgatási osztálynak bemutatandó.

2. Igen nagy bajnak tartom, hogy a lovat tartó gazdák legnagyobb részénél a lovak nem részesülnek abban az ápolásban, melyben a nagy, fárasztó és nehéz munka után őket részesíteni kellene.

Az istállók a sok helyütt nedves, piszkos földalatti pinczékben vannak elhelyezve, másutt pedig fából van az egész istálló összetákolva, vagy volt faskamarák vannak e célra felhasználva. Azonban bármilyen legyen az istálló szerkezete, a legtöbbnek az a baja, hogy télen hideg, nyáron meleg. A talaj majdnem mindenütt húgy- és ganaj-létől telített nyirkos, piszkos, ronda föld, szellőztetésről és csatornázásról gondoskodás nem tétetik, s ha még azokban a keskeny, alacsony, s szűk istállóknak csak annyi ló volna elhelyezve, a mennyi ott kényelmesen helyt találna, úgy a viszonyok még tűrhetőek lennének, de a legtöbb istállóban a lovak oly nagy számmal vannak elhelyezve, hogy lefeküdni, magukat kellően kipihenni nem képesek, s ha talán az egyik vagy másik rövid időre le is feketik, a ló, hogy társát valahogy meg ne sértse, ne háborgassa, neki alkalmatlan ne legyen, már ösztönszerűleg magát annyira összehúzza, hogy ezt a fekvést pihenésnek, üdülésnek tartani nem lehet. Az etetés a legtöbb istállóban szintén nem úgy történik, mint annak történnie kellene. Erőt adó takarmányt, zabot s jó szénát csak nagyon kevés istállóban etetnek, s ha egy részénél etetnek is, az adott takarmány mennyisége nincs arányban a végzett munkával. Sok helyütt szécskával, korpával, vagy pláne moslékkal tartják az állatot. Végül a lovak gondozása, ápolása szintén sok kívánni valót hagy hátra. Kefelés, vakarás, tisztogatás a legtöbb helyen csak felületesen történik, sokszor azonban még napokon át is elmarad. A ganój egész napon át ott marad az istállóban, legfőlebb este hordják ki. Sok helyütt az alom vagy teljesen hiányzik, vagy a szalmát helyettesítő mindenféle pótlékból áll.

Mínhogy pedig ezen körülmény szintén nagyban befoly arra nézve, hogy Budapest székes-főváros területén a lóállomány tekintetében oly elhanyagolt állapot uralkodik, a min csak olyképpen lenne segitendő, ha az állatok nemcsak az utcán, hanem a lovakat tartó iparosok istállóiban is ellenőriztetnék, mely ellenőrzésre a kerületi előjáróságok, illetőleg a hozzájuk beosztott székes-fővárosi kerületi állatorvosok az illetékesek, megkeresem Budapest székes-főváros tekintetes tanácsát, hogy

erre nézve intézkedni, s tett intézkedéséről ezen hivatalt értesíteni sziveskedjék.

Miről a tekintetes székes-fővárosi tanács átiratilag, a rendőrfőparancsnokság, a kebelbeli közigazgatási osztály, az összes kerületi kapitányságok, Egyed István kerületi kapitány, Fein Dávid k. állatorvos, Vilbich János és Perlmann János közigazgatási ellenőrök, mindkét bérkocsi ipartársulat és a budapesti teherkocsik ipartársulata felzetileg értesítettnek.

Budapest, 1895. szeptember hó 27-én.

Pekáry m. p.
főkapitány-helyettes.

Hát ime, ha nem volnának még tételes törvényeink is az állatkinzók ellen, ezen egy rendelet alapján már minimumra lehetne leszállítani az e nemű kihágásokat, ha ezen 6 év előtt kibocsátott rendelet alapján csakugyan a „legnagyobb szigorral” járnának el az arra illetékesek.

Mi helyesnek tartjuk ugyan, hogy az *első* alkalommal kihágást elkövető, állatkinzó lehető enyhén büntettség, hogy ez a büntetés csak mintegy figyelmeztetés tegye őt arra, hogy hazánkban s Budapesten állatot büntetlenül sanyargatni nem lehet, de úgy vagyunk meggyőződve, hogy már *visszaesés* esetén a törvény vagy rendelet *teljes* szigorát szükséges alkalmazni s nevezetesen szigorúan büntetni kellene a járműveket *túlterhelő* egyéneket már az első kihágásnál is, mivel a túlterhelést rendszerint az intelligensebb gazda s nem a tudatlan kocsis, aki idevágó tiltó rendelkezésekről nem tud, követi el s mert a legembertelenebb, legbotrányosabb lókinzások épen a túlterhelés következtében gyakoriak.

Meg vagyunk győződve, hogy az ide vonatkozó törvények és rendeletek büntető határozatainak szigorú alkalmazása a feljelentések felettén magas számát jelentékenyen apasztaná s a kerületi kapitányságok erre fordított igazán tetemes, alig megbírható munkáját a minimumra csökkentené s oly állapotokat teremtené a lóhasználás terén, amelyek legalább is tűrhetőeknek volnának mondhatók.

Miért ne lehetne már végre szigorított eljárással minálunk is elérni azt, hogy az egyesek önfeláldozó, kenyérkereső szolgálai, a terüvönő állatok, emberségesen kezeltessenek és használtassanak? Miért tűrjük tovább is, hogy lótenyésztsészéről, lóspörtjéről oly híres hazánkban, s a „lóra termett” magyarnak egyes elvetemültjei, ezek a haszonhajhászó, lelketlen emberek, halálra nyomorgassák az állatok jelentékeny számát, s evvel érzékeny csorbát ejtsenek a közerkölcsön és a nemzeti vagyonban és szégyent borítsanak embertelenségükkel magára a magyar erkölcsre, amelynek bármily nagyok is sebei, mégis nincs oka más államok mellett szemlesütve pirulni azokért.

Mindezek miatt tisztelettel kérünk kell a nagytekintetű rendőrséget, méltóztassék bár az itt idézett rendeletnek hathatósabb érvényt szerezni.

(M. K.)

Megöltem!

Irtá: *Pierre Loti*. — Fordította: *Ferke Ágost*.

Egy gyógyíthatlanul beteg öreg macska, kit gazdája a lakásból kétségtelenül elűzött, az utcán, a házunk előtt lévő járdán ült fel tanyáját, ahol a novemberi nap sugarai még melengették egy kissé. Az a szokása bizonyos embereknek, kiknek szánalma is önző, hogy elkergetik a lehető legtávolabbra azt az állatot, melyet ápolni nem akarnak, de szenvedni látni sem kívánnak.

Az öreg állat egész napon át az ablakmélyedésben tartózkodott összegubbaszkodva s nagyon boldogtalannak látszott. Utálat tárgya volt azoknak, kik mellette elhaladtak. Megfenyegették a gyermekek, ráijesztettek a kutyák. Így folytonos veszélyben forogva, óráról-órára betegbben és tudja isten miféle kinnal szerzett hulladékokon tengődve, húzta, ahogy tudta, életét. Szegény feje tele volt sebbel; szőr is csak alig volt rajta a rühtől. Kétségkívül éreznie kellett ezen borzasztó állapotában a keservet, hogy többé nem tudja fényesíteni bundáját és hogy nem tudja többé megtisztogatni, amint ezt oly gondosan szokta tenni minden macska.

Kicsinosítani magát! Azt hiszem, hogy embernek és állatnak egyaránt ez egyik legszükségesebb kedvtelése az életben. Szegények, betegek, sorvadók, kik néha még felékesíthetik magukat, iparkodnak rendbehozni ruházatukat, még nem vesztettek el mindent az élet örömeiből. De ha nem tudunk többé ügyelni külsőnkre, mert nem lehet rajta semmit sem változtatni a végelpusztulás előtt, ez, azt hiszem, az utolsó foka mindennek, ez a legnagyobb nyomor.

Oly rosszul esett nekem látni ezen elhagyatott állatot! Miután többször küldtem neki eledelt az utcára, egy napon hozzáléptem s szeliden megszólítottam. (Az állatok ugyancsak megértik a jó szót és benne vigasztalást lelnek.) Hozzá lévén szokva ahhoz, hogy mindenünnen elűzzék, megijedt, mikor maga előtt látott; első tekintete gyanakvó volt, telve szemrehányással és kéréssel: „Talán te is el akarsz üzni engem ezen zügből, hol még rám süt a nap?” De megértve hamar, hogy rokon-szenvel jöttem, egész halkán intézte hozzám feleletét: „Tr! Tr! Tr!” udvariasan felkelve, még hátát is domborítani iparkodott sebeinek daczára, azt remélve, hogy talán majd megsimogatom.

Nem, szánalmam nem ment annyira, habár egyedüli voltam, ki még érzett szánalmat iránta. A czirógatás kellemét kétségkívül nem fogja többé érezhetni. De hogy ne kinlódjon többé, elhatároztam, hogy saját kezemmel fogom halálát felidézni és pedig minél emberségesebb módon.

* * *

Egy órával később ez megtörtént az istállóban, hová Sylvester, ki előbb chloroformot hozott, csalogatta be beczéző szóval s meleg puha szénára fektette egy gyékény kosárba, mely halottas szobája leend. Készülődéseink cseppet sem aggasztották. Egy névjegyvet kúpalakúra csavartunk, amint ezt a mentőkocsik sebészeitől láttuk. A macska ránk nézett s tekintete bizalomtelt és boldog volt. Azt hihette szegény, hogy végre nyugalmas helyre talált és irgalmas emberekre, hogy új gazdát kapott, ki őt befogadta.

Most lehajoltam, hogy veszedelmes bajának daczára is megsimogassam. Kezemben tartottam a papírtölcsért, mely már teleszívódott a halált okozó méreggel. Folyton simogatva a boldogtalan állatot, azon voltam, hogy egy helyben maradjon s hogy mindjobban mélyeszsze orrát az

elaltató eszközbe. Eleinte kissé elcsodálkozott s félve szimatolta az ismeretlen szagot, de aztán nem bánta többé s mikor láttam teljes megadását, haboztam, hogy vajjon folytassam-e munkámat. Az állat megsemmisülése ép úgy zavarba hoz minket, mint az emberé. A halál valóban annyi méltóságot rejt magában, hogy képes egy pillanatra a legkisebb jelenetet is óriásivá tenni, mikor árnyéka ott megjelenik; e perczen úgy tűntem fel magam előtt, mint valami fekete varázsló, ki bitorolva a jogot, megadja a szenvedőknek azt, mit a legnagyobb enyhülésnek tart, azon jogot, hogy kinyitja azoknak — kik még nem is kérték — a nagy éj kapuit...

Egyszerre csak felemelte a szegény állat fejcskáját, hogy erősen megnézzen. Szemeink találkoztak; az övéi felelősségre látszottak vonni engem s mintha kérdeztek volna: „Mit teszel velem? Te, akiben bízom s kit oly kevésbé ösmertem, mit teszel velem?” És ismét haboztam. Ekkor azonban nyaka lehanyatlott s utálatos feje kezemben feküdt s az ájulás erőt vett rajta úgy, hogy reméltem, nem nézhet többé reám...

De mégis, még egyszer — utoljára! A macskák lelke, amint a nép mondja, oda van szegezve testükhöz. Az élet egy végső fellobbanásában még egyszer rám tekintett halálos fél-álmán keresztül; úgy látszott, hogy már mindent megértett: „Tehát megakartál ölni, kétségkívül?... Látod, én nem ellenkeztem.... Már késő.... Elszenderülök.... Meghalok....”

Valóban féltem attól, hogy tévutra léptem ezen világban, hol semmit, de semmit se tudunk s még intelligens módon sem szabad gyakorolnunk irgalmatlanságunkat. Tekintete, mely a haláltól megüvegesedett, üldözött tovább szemrehányólag: „Miért avatkoztál sorsomba? Nélküled még eléledgeltem volna, s még örülhettem volna talán egy hétig az életnek. Maradt még annyi erőm, hogy felszökhettem ablakpárkányodra, hol nem érhetek el a kutyák, hol nem fáztam oly nagyon, különösen reggel, mikor a nap sütött oda; lásd, én ott néhány majdnem tűrhető órát éltem át, nézve a körülöm sűrű életet, a többi macska ide-oda futását s legalább tudatában voltam valaminek; míg most szét fogok hullni, nem tudom mivé, ami már többé nem fog tudni semmiről; most már *nem leszek többé*....”

Hát jobb lett volna élni, kinlódni hagynom? Kellett volna tényleg arra gondolnom, hogy a legnyomorultabbak is szeretik halasztani halálukat a legvégső határokig s mindent inkább akarnak, mint megsemmisülni, *nem lenni többé*... És én kiirtottam!

Mikor este visszatértem, hogy megnézzem, megdermedten és hidegen találtam alvásának azon helyzetében, melyben előbb volt. Meghagytam Sylvesternek, hogy fedje be a kosarat, és vigye el az állatot s földelje el csendben és mélyen.

Hát jól cselekedtem-e?

K ü l ö n f é l é k.

Új állatkórház. Mult év végén Ney Samu állatorvos, Pajor Ignác dr. és mások kezdeményezése folytán „Budapesti Állattartók Szövetkezete” czimen egy egyesület alakult, mely feladatává tette a szövetkezeti tagok állatait csekély járulék mellett, orvosi kezelésben részesíteni, gyógyszerrel ellátni és balesetek ellen biztosítani.

E szövetkezet ideiglenes kórházát felosztatván, f. évi szept. hó

4-én nyitotta meg új állandó kórházát, Dr. Hutyra Ferencz állatorvosi főiskolai rektor, Dr. Schermann Adolf tisztí főorvos és számos érdeklődő jelenlétében.

A modern kívánalmaknak megfelelően épített és berendezett kór-dába körülbelül 40 ló vagy marha fér el, azonkívül be van rendezve beteg ebek, macskák, szárnyasok felvételére is. Az utóbb említett állatok számára szükséges berendezés és egy modern operáló asztal beszerzésének költségeit ezer korona összegben Grimm Gusztáv, az Országos állatvédő egyesület ügyvivő alelnöke viselte.

E kórházba úgy nappal, mint éjjel nem tagok beteg állatait is felveszik gyógykezelésre, bizonyos díj mellett.

A kórházat megtekinteni szándékozókát szívesen látják s kérésre az ügymenetről felvilágosító nyomtatványt készségesen küldenek.

Czim: „Budapesti Állattartók Szövetkezete“ kóródája, VIII., Kemény Zsigmond-utca 14—16.

Krüger kalapja. A délafrikai köztársaság elnöke felesége halála alkalmából érdekesnek tartjuk e helyen felemlíteni, hogy a megboldogult nagy barátja volt az állatoknak. A madártollak és szárnyak kalapra-tüzése ellen folyton panaszkodott; ő maga sohasem hódolt ennek a divatnak s az ország hölgyei közül is sokan követték példáját. Mikor férjének szobrot emeltek, mely az elnököt karosszéken ülve, fején az ismert köcsögkalappal ábrázolja, titokban arra kérte a szobrászt, hogy a czilinder tetejét ne sima laposra, hanem homorura faragja.

— Tudja kérem, abban a mélyedésben majd megáll az esővíz és a kis madaraknak lesz mit inniok.

A szobrász hajlott kérésére és az elnök szobrán most tényleg ivótelepe van a madaraknak. S Krüger apó nemcsak hogy nem haragudott érte, sőt dicsérte felesége ötletét.

— Legalább így hasznot is hajt a szobor — mondta.

Az állatvédő belga királyné. A belga királyné a napokban Spaai környékén kocsiháztott kis ponnyfogatán. Szolga nem kísérté, egyszerűen is volt öltözve, bizony nem igen látszott meg rajta, hogy ő az ország uralkodójának a felesége. Az a két rongyszedő sem ösmerte fel őt, a ki szembe jött vele egy kutyás szekéren. Nehéz volt a szekér s a kutya bizony lassan baktatott csak előre terhével, a mi nem volt inyére a két ficzkónak. Ütötték-verték botjukkal a szegény párát, a mely előbb harciasan ugatott, aztán már csak panaszosan vonított. A királynénak megesett rajta a szíve s kéréllő szóval rászólt a két rongyszedőre, hogy n. verjék egy a kutyát.

— Mi köze hozzá? Lóduljon innét! Mit avatkozik más dolgába? Még magának is juthat az ütlegekből.

Mondtak bizony még ennél külön durvaságokat is a királynénak, s csak annál kegyetlenebbül verték a szegény párát, a kiről most már a vér is csurgott. A királyné abbahagyta a kéréllést, s nyomon követte a két ripőköt a legelső rendőr-őrszemig, a kinek aztán jelentést tett a dologról. Persze elfogták a rongyszedőket, a kik ugyancsak megrémültek, mikor megtudták, hogy a királynével gorombáskodtak. A rendőrtiszt ki is jelentette, hogy felségssértési pört indít ellenök. És erre így szólt a királyné — s ez igazán királyi mondás volt:

— Nem engedem, hogy ezért is megbüntessék őket, hiszen ők nem a királynét sértették meg bennem. Mert én nem mint királyné, hanem mint az állatvédő-egyesület tagja védelmeztem azt a szegény kutyát...

Állatvédelem.

Havi közlemények az állatvédelem és állatgondozás köréből.
(Az „Országos Állatvédő Egyesület“ hivatalos közlönye.)

Szerkeszti:	Szerkesztőség és kiadóhivatal:	Kiadja:
Monostori Károly.	Budapest, VII. Nefelejts-utca 14.	Grimm Gusztáv.

————— Megjelenik minden hó 20-ikán. —————
Előfizetési ár egy évre 4 korona. Egyesületi tagoknak 2 korona.
Ezen lap közleményeinek utánnyomását nemcsak szívesen megenged-
jük, hanem fizsfelettel kérjük is.

Állatölés vágóhidakon.

Nagy állatok, névszerint szarvasmarhák, hazánkban és más-
hol is igen elterjedten, úgy ötletnek meg, hogy előbb taglóüte-
sekkel elszédítettnek. Nem szédítik így el azonban a marhát a
kóser-ölők s nem bódíttatnak el imígy a juhok, borjuk, kecskék,
bárányok, sertések.

Az ölés formája az emberségesség szempontjából törvénye-
sen szabályozva tudtunkkal sehol sincs, s csak helyi határozat és
uzus mérvadó erre.

Ilyen uzusból folyólag, pl. Amerika nagy marhavágóhidjain
lejtős sinen futó kalodába kötözik a marhát s neki eresztik fejfel
egy falba erősített éles vasgerendának, melybe beleütközve, kopo-
nyáját széztuzza.

Ez irtóztatónak tünik fel az első pillanatban, de mint el-
szédítés, elérzékeltelenítés, kétségtelenül igen tökéletes s eszerint
egészen humanus.

Más országokban, névszerint Németországban is, oly agyba
lövő készüléket vesznek e célra igénybe, (de ez ideig csak szór-
ványosan), a melyet az itt levő ábra feltüntet, egy hangtalanul
lövő készüléket, t. i. mely kalapácssal való ráütéssel süthető el,
s melynek lövege az agyat szétroncsolja s az állatot ekként
érzésteleníti az elvéreztetésre.

Ezt a készüléket, melyet Sigmund bazeli vágóhídi igazgató
konstruált, tudtommal Bpsten is megpróbálták, de bizonyára
némely hátrányai miatt letettek róla.

Németországban hátrányai gyanánt említik: 1. hogy a löveg
haladási ereje túlnagy, szétszaggathatja az izomzatot is, melyet
utjában talál, sőt a szabadba jutva emberben, tárgyban is kárt
tehet; 2. a mozgékonyabb, élénkebb, apróbb emlős állatokra nehe-